

Ананьєва О.О.,
кандидат економічних наук
Університет «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: AnanyevaO@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9544-7408>

Півак А.В.
e-mail: PivakAV@krok.edu.ua
студентка Університету «КРОК», м. Київ, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В ПРАЦЯХ ВСЕВОЛОДА ГОЛУБНИЧОГО

***Анотація.** В роботі представлено порівняльний аналіз розвитку економічних систем у науковій спадщині Всеволода Голубничого, видатного українського економіста та політолога. Розглянуто його внесок у дослідження проблем економічного планування, ролі технологічних інновацій у розвитку економіки та соціальних аспектів економічної політики. Проаналізовано актуальність теоретичних концепцій Голубничого для розуміння сучасних глобальних економічних викликів та трансформаційних процесів у постсоціалістичних країнах.*

***Ключові слова:** економічна система, економічне планування, соціалістична економіка, капіталістична економіка, економічний розвиток, інституційна економіка, технологічні інновації, перехідна економіка.*

Всеволод Голубничий (1928-1977) – визначний український економіст, історик та публіцист, чії роботи становлять значний внесок у розвиток економічної думки ХХ століття. Його наукова спадщина характеризується глибоким порівняльним аналізом економічних систем, особливо соціалістичної та капіталістичної, а також детальним дослідженням економіки Радянського Союзу та країн Східної Європи. Голубничий працював у період Холодної війни, коли протистояння різних економічних моделей було не лише теоретичним питанням, але й геополітичним фактором [1].

Методологічний підхід Голубничого до порівняльного аналізу економічних систем вирізнявся своєю комплексністю та міждисциплінарністю. На відміну від багатьох західних і радянських економістів свого часу, Голубничий прагнув до об'єктивного аналізу, вільного від ідеологічних упереджень. Він розглядав економічні системи не як статичні моделі, а як динамічні структури, що еволюціонують під впливом внутрішніх суперечностей та зовнішніх викликів. У своїх працях він спирався на марксистську методологію, проте не обмежувався нею, активно використовуючи досягнення західної економічної науки, зокрема кейнсіанства та інституціоналізму. Це

дозволило йому сформувати оригінальний аналітичний інструментарій для дослідження складних економічних процесів.

Центральне місце в науковій спадщині Голубничого займає аналіз радянської економічної системи. Він розглядав її як особливу форму державного капіталізму, що характеризується централізованим плануванням та державною власністю на засоби виробництва. Голубничий був одним із перших, хто систематично дослідив структурні проблеми радянської економіки, зокрема неефективність системи централізованого планування, технологічну відсталість, дисбаланси між галузями народного господарства та низьку продуктивність праці. Він вказував на внутрішні суперечності системи, що стримували її розвиток та призводили до хронічного дефіциту товарів споживання та низького рівня життя населення. Особливу увагу вчений приділяв аналізу реформ, що проводилися в СРСР та країнах Східної Європи у 1950-60-х роках, зокрема косигінським реформам та економічним експериментам в Угорщині та Чехословаччині. На його думку, ці реформи були непослідовними та не вирішували фундаментальних суперечностей соціалістичної економіки [2].

У порівняльному аналізі капіталістичної та соціалістичної економічних систем Голубничий виходив за рамки традиційних дихотомій «риннок-план» або «приватна-державна власність». Він розглядав економічні системи як складні комплекси інституцій, механізмів координації та стимулювання, що визначають ефективність використання ресурсів та розподіл економічних благ. Важливим аспектом його аналізу було дослідження ролі технологічного прогресу в економічному розвитку. Голубничий вважав, що здатність економічної системи до технологічних інновацій та їх ефективного впровадження є ключовим фактором її конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. У цьому контексті він критично оцінював як надмірну централізацію інноваційного процесу в соціалістичних країнах, так і недостатнє державне стимулювання стратегічно важливих напрямків технологічного розвитку в капіталістичних економіках.

Особливий інтерес представляє аналіз Голубничим проблеми економічного планування. На відміну від багатьох критиків соціалізму, він не відкидав саму ідею економічного планування, але вказував на суттєві недоліки централізованої планової системи радянського типу. Голубничий розрізняв «директивне» та «індикативне» планування, віддаючи перевагу останньому як більш гнучкому інструменту державної економічної політики. Він вважав, що ефективне економічне планування можливе лише за умови поєднання централізованого визначення стратегічних пріоритетів розвитку з децентралізованим прийняттям рішень на рівні підприємств та регіонів. У цьому контексті він високо оцінював досвід Франції та Японії, де індикативне планування успішно поєднувалося з ринковими механізмами координації економічної діяльності.

Значний внесок Голубничий зробив у дослідження проблем країн, що розвиваються, зокрема Китаю та країн Латинської Америки [3]. Він критично аналізував як радянську модель індустріалізації, так і неоліберальні рецепти

економічного розвитку, що пропонувалися міжнародними фінансовими інституціями. Голубничий вважав, що оптимальна стратегія розвитку для цих країн має включати елементи як планування, так і ринкової координації, при цьому враховувати специфічні історичні, культурні та інституційні умови кожної країни. Особливу увагу він приділяв ролі держави у стимулюванні економічного розвитку, зокрема через інвестиції в освіту, науку та інфраструктуру. Цікаво, що багато ідей Голубничого щодо стратегій розвитку згодом були підтверджені успішним досвідом країн Східної Азії, особливо Південної Кореї та Тайваню, які поєднували активну роль держави з ринковими механізмами.

Важливим аспектом економічного аналізу Голубничого була увага до соціальних наслідків економічних процесів. Він критикував як надмірну експлуатацію працівників у капіталістичних країнах, так і обмеження економічних свобод та низький рівень життя в соціалістичних державах. Голубничий вважав, що оптимальна економічна система має забезпечувати як ефективне використання ресурсів, так і справедливий розподіл економічних благ. У цьому контексті він цікавився досвідом скандинавських країн, де високий рівень соціального захисту поєднувався з ринковою економікою та приватним підприємництвом.

Аналізуючи циклічний розвиток капіталістичної економіки, Голубничий відзначав, що періодичні кризи є іманентною властивістю ринкової системи, але їх гострота та тривалість значною мірою залежать від адекватності державної економічної політики. Він критично оцінював як надмірне державне втручання в економіку, що пригнічує приватну ініціативу, так і політику *laissez-faire*, що призводить до соціальної нестабільності та поглиблення економічних криз. У своїх працях він передбачив багато проблем, з якими зіткнулася світова економіка у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, зокрема нестабільність фінансових ринків, зростання економічної нерівності та екологічні виклики.

Особливої уваги заслуговує аналіз Голубничим проблем перехідних економік. Хоча він не дожив до розпаду СРСР та ринкової трансформації постсоціалістичних країн, його теоретичні розробки щодо інституційних передумов ефективного функціонування ринкової економіки зберігають актуальність для розуміння проблем та викликів перехідного періоду. В. Голубничий підкреслював, що успішний перехід від планової до ринкової економіки вимагає не лише приватизації та лібералізації цін, але й розвитку відповідних інституцій, зокрема системи правового захисту власності, антимонопольного регулювання, фінансових ринків та соціального захисту. Він застерігав від надмірно радикальних та поспішних реформ, що можуть призвести до глибокої економічної кризи та соціальної дестабілізації [4].

Науковий спадок Всеволода Голубничого зберігає актуальність і в сучасному контексті глобальних економічних викликів. Його методологічний підхід до порівняльного аналізу економічних систем, що поєднує теоретичну глибину з емпіричною точністю, може бути плідно застосований для

дослідження сучасних форм економічної організації. Особливо цінними є його ідеї щодо взаємодії держави та ринку, ролі інституцій в економічному розвитку, значення технологічних інновацій та важливості соціальних аспектів економічної політики. У епоху глобалізації та технологічної революції, коли традиційні економічні моделі зазнають суттєвої трансформації, теоретична спадщина Голубничого може допомогти краще зрозуміти напрямки та механізми цих змін, а також розробити більш ефективні стратегії розвитку для різних країн та регіонів.

Висновок. Отже, порівняльний аналіз розвитку економічних систем у працях Всеволода Голубничого представляє собою цінний внесок у світову економічну думку. Його роботи характеризуються глибиною теоретичного аналізу, широтою емпіричної бази та оригінальністю методологічних підходів. Незважаючи на те, що деякі його конкретні оцінки та прогнози були обумовлені історичним контекстом Холодної війни, його загальні теоретичні концепції та методологічні принципи зберігають актуальність для сучасної економічної науки. Переосмислення та творче розвиток ідей Голубничого може сприяти більш глибокому розумінню складних процесів трансформації економічних систем у глобалізованому світі та розробці більш ефективних стратегій економічного розвитку для різних країн та регіонів.

Список використаних джерел

1. Супрун Н. Повернення в Україну творчої спадщини Всеволода Голубничого. Світогляд. 2017. №1 (63). С. 28-30. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6e83eb72-e113-43ea-8c4a-e3be06400ca0/content>
2. Супрун Н.А., Клішова О.В. Теорія розвитку економічних систем Всеволода Голубничого. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9636fbc4-1fb5-4257-8496-1ad2657854cb/content>
3. Голубничий В. До питання про колективізацію в Китаї. URL: <https://vpered.wordpress.com/2013/09/30/holubnichy-collectivization-in-china/>
4. Голубничий В. Три лекції про економіку України. Мюнхен–Нью-Йорк: Сучасність, 1969. 108 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/24893/file.pdf>